

Štátna školská inšpekcia

Učebné úlohy vo vyučovaní dejepisu, ktoré overujú kompetencie žiakov na jednotlivých taxonomických škálach

© Mgr. Marek Nádaský

© 2020, ŠIC Trnava

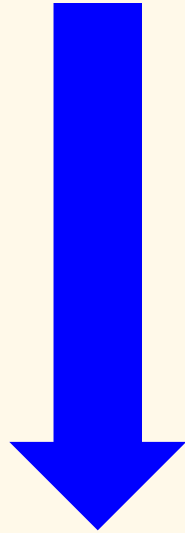

Benjamin Samuel Bloom (1913-1999)

- ❑ americký psychológ, zameriaval sa na oblasť vzdelávania
- ❑ v roku 1956 viedol na University of Chicago skupinu psychológov, ktorá rozpracovala **taxonómiu cieľov učenia** (poznávacích cieľov)
- ❑ s Bloomovou taxonómiou cieľov sa zaoberali ďalší odborníci (**Anderson, Krathwohlom a kol.**), v roku 2001 bola spracovaná **Revidovaná Bloomova taxonómia**

Klasifikácia myšlienkových operácií

- ☐ zapamätanie
- ☐ porozumenie
- ☐ aplikácia
- ☐ analýza
- ☐ hodnotenie
- ☐ tvorivosť

Myšlienkové operácie z hľadiska efektívneho učenia sú hierarchicky usporiadané (zapamätanie – je najnižšia myšlienková operácia, tvorivosť najvyššia).

Vo vyučovacom procese je nevyhnutné zadávať žiakom učebné úlohy nižších aj vyšších myšlienkových úrovní. Za **nevyhovujúce** sa však považuje, ak **výrazná väčšina úloh** rozvíja len **nižšie kognitívne úrovne**, najčastejšie zapamätanie.

Z našich hospitačných zistení vyplynulo, že učitelia preferujú vo vyučovaní dejepisu úlohy zamerané najčastejšie na zapamätanie a porozumenie. Na viac ako polovici sledovaných hodín žiaci dokonca nemali možnosť riešiť iný typ úloh.

Zapamätanie

„znovuspoznanie” - vybavenie z pamäti

Žiak má poznať:

- ☐ vyžadovanú terminológiu
- ☐ vyžadované fakty
- ☐ metódy a postupy
- ☐ základné koncepty učiva
- ☐ zákonitosti

Konvergentné uzavreté otázky

Porozumenie

porozumenie a chápanie významu učiva, chápanie vzájomných súvislostí

Žiak má:

- ☐ chápať fakty a zákonitosti: napr.:
 - reprodukovať (vysvetliť vlastnými slovami) učivo
 - vysvetľovať grafy a tabuľky
 - transformovať slovnú formuláciu (napr. formou schémy, nákresu)
 - odhadnúť dôsledky (z dostupných dát predpokladať následné udalosti a javy)
 - potvrdiť správnosť/nesprávnosť použitých metód

Konvergentné uzavreté i otvorené otázky

Príklady úloh

- ☐ Uvedte, kedy vypuklo Slovenské národné povstanie.
- ☐ Vysvetlite pojem vianočná dohoda.
- ☐ Charakterizujte jednotlivé skupiny protifašistického odboja v SNP.

- ☐ Určte rozdielne a spoločné znaky chrámového a palácového hospodárstva v starovekej Mezopotámii.

Aplikácia

realizácia - uplatnenie

Žiak má:

- ☐ využiť osvojené učivo (ktoré sa naučil počúvaním a memorovaním) **v nových situáciách**
- ☐ použiť (aplikovať) osvojené postupy, koncepty, pravidlá a zákonitosti **v situáciách z reálneho života**

Konvergentné otázky

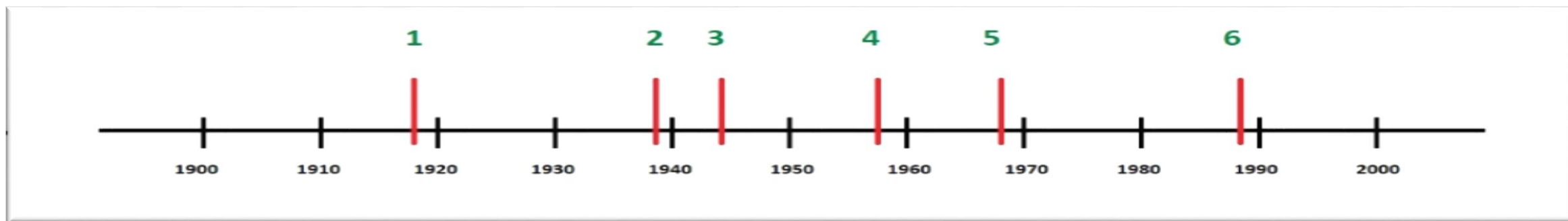
Príklady úloh

- ☐ V starovekom Grécku sa nesmeli ženy zúčastňovať olympijských hier a nesmeli sa na ne ani pozerieť z tribúny. Súhlasíte s názormi, ktoré všeobecne Gréci mali o postavení žien? Vysvetlite svoju odpoveď.

- ☐ Na obrázku Katedrály sv. Martina v Spišskej Kapitule dokumentujte prvky viacerých stavebných štýlov.

1 – vznik Československej republiky
2 – vznik Slovenského štátu
3 – vypuknutie SNP

4 – vybudovanie atómovej elektrárne v J. Bohuniciach
5 – okupácia Československa vojskami Varšavskej zmluvy
6 – vznik Slovenskej republiky

☐ Na časovej priamke je zaznamenaných 6 významných udalostí z dejín Slovenska v 20. storočí. Skontrolujte, či sú všetky zaznamenané správne. Nájsené chyby opravte.

☐ Do časovej priamky vyznačte 3 ďalšie udalosti, ktoré považujete za významné medzníky v slovenských dejinách v určenom období.

Analýza

rozlišovanie, organizovanie, prisudzovanie

Žiak má:

- ☐ analyzovať argumenty, rozkladať ich na čiastkové fakty a hľadať vzájomné súvislosti medzi nimi
- ☐ vyvodzovať nové závery z dostupných informácií
- ☐ nachádzať logické súvislosti v myšlienkových úvahách
- ☐ nachádzať rozdiely medzi faktami a názormi
- ☐ vyhodnocovať relevantnosť dát a informácií
- ☐ analyzovať organizačné štruktúry diel (výtvarných, hudobných, umeleckých)

Divergentné uzavreté otázky

Hodnotenie

Kontrola, kritika

Žiak má:

- ☐ **samostatne robiť úsudky a závery**
- ☐ **hodnotiť myšlienky, javy, výroky, fakty, materiály, pomôcky**
- ☐ **hodnotiť logický sled udalostí**
- ☐ **posudzovať vhodnosť a pravdivosť úsudkov a záverov vyvedených z analýzy dostupných dát**
- ☐ **hodnotiť kvalitu práce na základe stanovenia vlastných (interných) kritérií**
- ☐ **hodnotiť kvalitu práce (napr. umeleckého diela) použitím externých kritérií**

Divergentné otvorené otázky

Analýza a hodnotenie sú vo vyučovaní dejepisu a v učení sa žiakov takmer vždy **prepojené**.

Adekvátny rozbor jednotlivých prvkov objektu slúži ako východisko na hodnotenie historických osobností, udalostí, resp. ich príčin a dôsledkov.

Práca s historickými prameňmi stimuluje u žiakov **schopnosť analytického myslenia**.

Na hodinách dejepisu zoznamujeme žiakov s jednotlivými druhmi historických prameňov a na základe analytických myšlienkových postupov ich vedieme k (veku zodpovedajúcemu) **kritickému hodnoteniu**.

Predmetom analýzy môžu byť vo vyučovaní dejepisu môže byť aj dejepisná mapa, obrázok, nákres, schéma, učebnicový text...

Odporúčame učiteľom, aby žiakom predstavili **všeobecný algoritmus**, ktorý budú pravidelne uplatňovať pri analýze písomných, ústnych, zvukových i audiovizuálnych prameňov.

1. Kto je autorom prameňa?
2. Kedy žil autor prameňa?
3. Informuje nás autor ako očitý svedok alebo má informácie sprostredkované?
4. O čom vypovedá prameň? O čom rozpráva?
5. O aký druh písomného prameňa ide? (správa, zmluva, dokument, novinový článok, ...)
6. Akým spôsobom píše/hovorí autor?
7. Sleduje autor nejaký zámer?
8. V ktorých častiach prameňa uvádza autor fakty?
9. V ktorých častiach prameňa autor hodnotí?
10. Je autor nestranný, snaží sa byť objektívny?

11. Je autor zaujatý, prikláňa sa na niektorú stranu?
12. Čo autor zamlčal, čo nespomína?
13. Ktoré slová alebo pojmy sú neznáme?
14. Ktoré mená spomínané v texte sú neznáme?

ALGORITMUS analýzy

Príklady úloh

Analýza dobových mediálnych výstupov: noviny, audiozáznam vystúpenia v rozhlase

- ☐ Pri analýze historických prameňov využite všeobecný algoritmus z predchádzajúcej snímky.
- ☐ Svoje zistenia porovnajte s informáciami v internetovej encyklopédii.

Práca s fotografiou (iným obrazovým prameňom)

Učiteľ predloží žiakom fotografiu s viacerými detailmi – bez určenia dátumu, komentáru a prameňa, z ktorého pochádza.

Žiaci odpovedajú na nasledujúce otázky (vhodné i na prácu v skupine):

1. Z akého obdobia pochádza daná fotografia?
2. V ktorom čase v rámci dňa fotografovali danú scénu? V ktorom ročnom období?
3. Kde sa nachádza dané miesto?
4. Aké objekty sa na fotografii nachádzajú? (osoby – všeobecne známe, neznáme, príroda, krajina, ľudské výtvary...)
5. Je to realistický záber alebo fotografia vznikla pózovaním pred fotoaparátom?

6. Aké ďalšie informácie prináša fotografia súčasnému človeku o minulosti?

Pri každej otázke žiaci uvedú zoznam vecí, ktoré použili na identifikáciu fotografie a zdôvodnia svoje odpovede.

Na stupnici od 1 do 5 ohodnotia, do akej miery sú si istí správnosťou svojich odpovedí.

ALGORITMUS analýzy

Aký je cieľ analýzy historických fotografií?

Na základe adekvátne kladených otázok by žiaci mali prísť k zisteniu, že:

- ☐ fotografie, ktoré sa zachovali ako historický doklad o danej udalosti, prešli intenzívnym procesom selekcie na viacerých úrovniach
- ☐ fotografie takmer vždy odrážajú konvencie a názory doby, z ktorej fotografie pochádzajú
- ☐ fotografie sa dajú jednoducho zmeniť a zmanipulovať
- ☐ fotograf môže priamo ovplyvniť udalosti, ktoré fotografuje

- ☐ Skúste uviesť, či poznáte mesto, zobrazené na fotografii.
- ☐ Z akého roku podľa vás fotografia pochádza? Zdôvodnite.

Práca so zmanipulovanou (upravenou) fotografiou:

Učiteľ predloží žiakom dvojicu fotografií:

- ☐ Skúste uviesť, ktorá z fotografií je pôvodná (originálna) a ktorá bola následne upravená.
- ☐ Svoje tvrdenie zdôvodnite (na základe informácií o praktikách J. V. Stalinovi).

Učiteľ žiakom predstaví správnu odpoveď a uvedie, že z fotografie bol odstránený Nikolaj Ivanovič Ježov, šéf NKVD, ktorý sa z politického vrcholu dostal do kategórie nepohodlných a bol zastrelený.

- ☐ Zistite z dostupných zdrojov informácie o N. I. Ježovovi a priblížte ich spolužiakom.

Práca so zmanipulovanou
(upravenou) fotografiou:

- ☐ Vyhľadajte v internetových zdrojoch fotografie, týkajúce sa vzťahu Klementa Gottwalda a Vladimíra Clementisa.
- ☐ Vyhľadajte fotografie, ktoré boli podľa vás následne zámerne upravované. Opíšte zmeny na fotografii, zdôvodnite ich zámer (cieľ, dôvod).

- ☐ Uvažujte o tom, ako súvisí typ politického systému v krajine s tendenciou manipulovať historické pramene.

Práca s karikatúrou:

- ☐ Opíšte osoby znázornené na obrázku. Čo majú oblečené, čo robia?
 - ☐ Sú osoby zobrazené realisticky, alebo je zrejmé, že autor preháňa? (Ak žiaci odpovedia, že autor preháňa, tak nasleduje otázka: V čom? Prečo? Ako ste to zistili?)
 - ☐ Opíšte všetky predmety, ktoré na obrázku vidíte. Aká je ich symbolika?
-
- ☐ Zistite dátum a rok, kedy bol obrázok publikovaný. Na akú udalosť alebo problematiku sa obrázok vzťahuje?
 - ☐ Čo viete o tejto udalosti alebo probléme, resp. o ľuďoch na obrázku?
 - ☐ Sú postavy na obrázku zobrazené v negatívnom alebo pozitívnom svetle?
 - ☐ Aký je postoj autora obrázka k danej problematike? Zaujal k nej pozitívny alebo negatívny postoj? Snaží sa lichotiť alebo kritizovať?
 - ☐ Ako zobrazené udalosti/postavy ovplyvnili ďalší historický vývoj?

Tvorivosť

generovanie, plánovanie, produkovanie

Žiak má:

- ❑ vytvoriť nový kompaktný celok, resp. dielo z poskytnutých čiastkových dát a informácií
- ❑ využiť nadobudnuté poznatky a informácie zo štúdia rôznych predmetov na to, aby z informácií vytvoril nový, kompaktný významový celok, organizačnú štruktúru

Divergentné otvorené otázky

„Pretože tvorivosť je jav nesmierne zložitý, mnohovýrobový a do istej miery i záhadný, existuje nebezpečenstvo, že si pod tvorivosťou budeme predstavovať rôzne veci.

Je to schopnosť každého človeka objavovať a vytvárať niečo nové, čo doteraz neexistovalo, niečo pretvárať, hľadať inovatívne uplatnenie pre veci, iniciatívne zdolávať prekážky a odvážne riešiť náročné problémy.“

Josef Maňák

Príklady úloh

Inšpirujme sa prácou novinárov:

Žiak využije svoje znalosti o publicistickom štýle z predmetu slovenský jazyk.

- ☐ Vytvorte **fiktívne novinové interview** s Hannibalom o jeho zámere poraziť Rímsku ríšu. Sústreďte sa na vojenské stratégie a výzbroj.
- ☐ Napíšte **správu do novín** o bitke pri Trasimenskom jazere (217 pred Kr.).
- ☐ Vytvorte **fiktívnu reportáž** o živote v rímskom vojenskom tábore.

Komplexné úlohy – žiaci pri nich využívajú zručnosti, ktoré získali vo viacerých predmetoch (napr. slovenský jazyk a literatúra, informatika, geografia, umenie a kultúra, cudzí jazyk...)

Inšpirujme sa prácou zamestnancov cestovných kancelárií:

- ☐ Pripravte plán 3-dňového poznávacieho pobytu po Slovensku, ktorý je zameraný na poznávanie hradov a zámkov.
- ☐ Urobte plán jednodňovej školskej exkurzie v Trnavskom kraji s cieľom spoznať významné miesta a pamiatky spojené so životom Márie Terézie.
- ☐ Pripravte si text pre sprievodcu, ktorý bude sprevádzať turistov po významných sakrálnych pamiatkach v Trnave. Nezabudnite, že turistov zaujímajú nielen fakty a udalosti, ale aj rôzne „pikošky“.

- ☐ Ste delegátom cestovnej kancelárie a sprevádzate skupinu turistov, ktorá sa zaujíma o antické pamiatky. Aký plán ich 2-dňového pobytu v Ríme by ste pripravili?

Inšpirujeme sa prácou kartografov

- ❑ Využite niektorý voľne dostupný softvér na zhotovenie mapy, ktorá zobrazuje boje proti Turkom na území Slovenska a pamiatky s nimi spojené.
- ❑ Vytvorte mapu Slovenska, doplnenú obrazovým materiálom, ktorá zobrazuje významné obchodné cesty v minulosti.

Komplexné úlohy odporúčame zadávať žiakom na dlhšie časové obdobie (štvrtrok, polrok), sú **určené pre jednotlivcov i skupiny**.

V závislosti od schopností žiakov sa pri ich tvorbe využíva buď vhodný softvér alebo klasická papierová forma.

Prezentácia výsledku práce pred celou triedou je nevyhnutnou súčasťou práce.

Inšpirujme sa prácou divadelníkov

- ☐ Zdramatizujte legendu o Svätoplukových prútoch.
- ☐ Vytvorte fiktívny dialóg medzi Ľudovítom Štúrom a Lajossom Kossuthom v Uhorskom sneme.
- ☐ Na základe historických prameňov zdramatizujte rozhovor medzi L. I. Brežnevom a A. Dubčekom v Čiernej nad Tisou.
- ☐ Znázornite pantomímou predstaviteľov jednotlivých spoločenských vrstiev v stredoveku.

Inšpirujme sa prácou učiteľov

- ❑ Vytvorte elektronický test pre svojich spolužiakov, ktorý objektívne preverí ich vedomosti z tematického celku Slovenské národné obrozenie.
- ❑ Na základe vlastnej prezentácie vysvetlite spolužiakom, ako vyzeral život rodiny na vidieku v prvej polovici 20. storočia. Ak je to možné, využite v nej fotodokumentáciu vlastnej rodiny.

Vzdelávací štandard z dejepisu je koncipovaný tak, aby vytváral možnosti na tie kognitívne činnosti žiakov, ktoré operujú s pojmami, akými sú **hľadanie, pátranie, skúmanie**, lebo v nich spočíva základný **predpoklad poznávania a porozumenia minulosti**. V tomto zmysle **nemajú byť len pasívnymi aktérmi výučby a konzumentmi hotových poznatkov**, ktoré si majú len zapamätať a následne zreprodukovať.

Môže rovnako tak viesť ku **konaniu, vytváraniu produktov žiakovej činnosti, k vlastnému zobrazeniu a výkladu histórie**, čo možno tiež chápať ako určité rozšírenie histórie ako celku. Všetky tieto naznačené kroky možno zhrnúť do nasledujúcich špecifických kompetencií učenia sa o histórii: **1. pozorovanie 2. analýza 3. interpretácia 4. hodnotenie 5. produkcia**.

Vzdelávací štandard Dejepis – gymnázium so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom – súčasť ŠVP

Použité zdroje:

https://moodle.pf.unipo.sk/pluginfile.php/55363/mod_resource/content/1/Taxon%C3%B3mie%20cie%C4%B5ov.pdf

Antolov, P. a kol.: Využitie informačných a komunikačných technológií v predmete dejepis pre základné školy. Ústav informácií a prognóz školstva.

Csachová, S.: Taxonómia učebných úloh vo vyučovaní geografie. In: Geografia 1/2016. s 9-14.

Kmeť, M.: Bloomova taxonómia. Dostupné na internete: <https://www.ff.umb.sk/mkmet/bloomova-taxonomia.html>

Stradling, R.: Vyučovanie európskej histórie dvadsiateho storočia. Dostupné na internete: <https://rm.coe.int/168049423b%20dostupn%C3%A9%20online%2026.6.202>

https://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/dejepis_g_4_5_r.pdf

Použitý obrazový materiál:

<https://www.aktuality.sk/clanok/259932/foto-unikatne-zabery-z-snp/>

<https://nevacrossfit.ru/sk/santehnika/stroitelstvo-hramov-zikkuratov-v-vavilonii-legendarnaya/>

<https://www.athensinsider.com/10-sports-that-were-born-in-ancient-greece/>

<https://ovcie.info/2012/11/11/spisska-kapitula/>

<https://dennikn.sk/402868/takto-vyzerali-obalky-novin-vzniku-slovenskeho-statu-tiso-hitler/>

<https://www.youtube.com/watch?v=vwFxWRKKk0U>

<https://www.hullcollegiateschool.co.uk/content/source-analysis-on-a-cuban-missile-crisis-cartoon-by-year-10-raeesa-5427602150026078>

https://get.google.com/albumarchive/100660199625483672823/album/AF1QipNLpH_anjrcGfZqDBhwYZH0lrOrOUPnPvqYQWsj/AF1QipP23dUBKha4mJ9mxwMxzhx81c0Jep-NE0sM2EQI

<https://www.theguardian.com/science/2016/apr/03/where-muck-hannibals-elephants-alps-italy-bill-mahaney-york-university-toronto>

<https://lepsiden.sk/sastin-straze-bazilika-putnicke-miesto/>

<http://www.unesco-slovakia.sk/sk/menu/titulka>

[https://en.wikipedia.org/wiki/Lajos_Kossuth#/media/File:Vastagh Portrait of Lajos Kossuth.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Lajos_Kossuth#/media/File:Vastagh_Portrait_of_Lajos_Kossuth.jpg)

[https://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%BDudov%C3%ADt_%C5%A0t%C3%BAr#/media/S%C3%BAbor:Ludovit Stur.jpg](https://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%BDudov%C3%ADt_%C5%A0t%C3%BAr#/media/S%C3%BAbor:Ludovit_Stu_r.jpg)

https://www.deutschlandfunkkultur.de/deutsches-bildungssystem-lernunfaehige-schulen.1008.de.html?dram:article_id=373201